

ПИТАННЯ НЕОДНОЗНАЧНОСТІ ТА НЕЗБАЛАНСОВАНOSTІ У ВИЗНАЧЕННІ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ (КРИПТОВАЛЮТ) В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Грицай Сергій Олександрович

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри забезпечення правової безпеки бізнесу
Державного торгово-економічного університету
м. Київ, Україна*

Парламент України на початку 2023 року прийняв за основу два законопроекти: проект Закону про внесення змін та доповнень до Цивільного кодексу України¹; та проект Закону про цифровий контент та цифрові послуги². Зазначені законопроекти передбачали розширення кола об'єктів цивільних прав та направлені на врегулювання використання віртуальних активів та цифрового контенту, шляхом віднесення їх до об'єктів цивільного права³, на які поширюватимуться норми регулювання Цивільного кодексу⁴.

Обидва законопроекти розроблені в рамках імплементації до національного законодавства (у нашому випадку Закону України «Про віртуальні активи»⁵) актів інститутів Євросоюзу (у контексті дослідження це Регламент Markets in Crypto-assets (MiCA)) відповідно до положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС⁶.

10.08.2023 року Верховна Рада України прийняла на підставі вказаних нами вище законопроектів Закон України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав» № 3320-IX⁷, яким визначила правову природу віртуальних активів в Україні.

¹ *Проект Закону про внесення змін та доповнень до Цивільного кодексу України, спрямованих на розширення кола об'єктів цивільних прав.* №. 6447 (2021).

² *Проект Закону про цифровий контент та цифрові послуги.* №. 6576 (2022).

³ Hrytsai, S. (2023a). Classification of virtual assets in Ukraine. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 30(1), 135–152. doi: 10.31359/1993-0909-2023-30-1-135.

⁴ Hrytsai, S. (2023b). Cryptocurrency in the declarations of government officials: A toolkit for money laundering (trends and experience of counteraction, by the example of Ukraine). *Access to Justice in Eastern Europe*, 6(3), 1–27. doi: 10.33327/AJEE-18-6.3-a000333.

⁵ Грицай, С. О. (2023а). Від криптовалюти до віртуальних активів: Становлення законодавства України через призму хронологічно-правового аналізу. *Вісник Національної академії правових наук України*, 30(2), 160–193. doi: 10.31359/1993-0909-2023-30-2-160.

⁶ Про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції 2017; Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014; Serhii Hrytsai, 'Prospects for Introducing the Concept of "Digital Things" and "Digital Content": Expanding the Scope of Regulation of Virtual Assets' (2023) 38 *Krakowskie Studia Małopolskie* 7.

⁷ *Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав.* № 3320– IX (2023).

Закон України № 3320-IX розширюючи коло об'єктів цивільних прав доповнюючи ст. 177 та створенням ст. 179-1 ЦК⁸: по-перше, зруйнував існуючі концептуальні засади системи поділу об'єктів цивільних прав на матеріальні та нематеріальні блага (ч. 1 ст. 177 ЦК); по друге, не дозволяє справедливо визначити місце новостворених «цифрових речей» виходячи з їх технологічних властивостей, у такій існуючій класичній системі їх поділу. Так як Закон України № 3320-IX поєднав матеріальні та нематеріальні блага в одному об'єкті цивільних прав, – «цифрової річчі», однак у складі матеріального блага (глава 13 ЦК).

На початок 2024 року нами визначено перелік законодавчих актів України де міститься тлумачення правової природи віртуальних активів (криптовалют)⁹, окрім згаданого нами Закону України № 3320-IX:

– Закон України № 2074-IX від 17.02.2022 року «Про віртуальні активи», який на початок 2024 року ще не набрав чинності¹⁰, у п.п. 1 п. 1 ст. 1 визначає об'єкт дослідження, як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав;

– Закон України № 361-IX від 06.12.2019 року «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»¹¹, у п. 13 ч.1 ст.1 визначає правову природу об'єкту дослідження, як «нематеріальну» форму (цифрову);

– Закон України № 1700-VII від 14.10.2014 року «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року¹², у п. п. 6 ч. 1 ст. 46 відносить об'єкт дослідження до нематеріальних активів;

– Цивільний процесуальний кодекс України № 1618-IV від 18.03.2004 року¹³, у ч. 8 ст. 290 ототожнює "актив" з «криптовалютою» та відносить об'єкт дослідження до «нематеріальних»;

– Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 року¹⁴, у п. 3 ст. 368-5 відносить об'єкт дослідження до «нематеріальних активів»;

– Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 13.04.2012 року¹⁵, у ч. 10 ст. 170 ототожнює об'єкт дослідження з «майном» та надає право накладати на них арешт.

З проведеного правового аналізу, ми бачимо наявні розбіжності у визначенні правової природи віртуальних активів (криптовалют): від

⁸ Цивільний кодекс України. № 435– IV (2003).

⁹ Hrytsai, S. (2023 c). Digital Innovations in the Legal Mechanism of Copyright Authentication (Practical Aspect): Can A Non-Functioning Token Be a Guarantor of Intellectual Property? (NFT on the Example of Ukraine). *NTUT Journal of Intellectual Property Law and Management*, 12(2), 48–69.

¹⁰ Про віртуальні активи. Закон України № 2074– IX (2022).

¹¹ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України №. 361– IX (2019).

¹² Про запобігання корупції. Закон України № 1700– VII (2014).

¹³ Цивільний процесуальний кодекс України. Закон України № 1618– IV (2004).

¹⁴ Кримінальний кодекс України. Закон України № 2341– III (2021).

¹⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України № 4651– VI (2012).

«нематеріальних» (нематеріальні об'єкти блага) до «річчі» (матеріальні об'єкти блага).

Усе разом свідчить про потенціал у порушенні прав та інтереси учасників цивільних правовідносин у практичному правозастосуванні¹⁶, а саме призводячи до неоднакового тлумачення нормативно-правових актів при наявній потреби у розумінні правової природи віртуальних активів (криптовалют) в тих чи інших правовідносин¹⁷.

Таким чином Закон України № 3320-ІХ, яким внесена зміни до Цивільного кодексу України, не враховує вимог статті 8 Конституції України щодо правової визначеності як елемента верховенства права. Про що зазначав у п. п. 5.4 п. 5 Рішення від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 Конституційний Суд України наголошуючи, що «із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі». Через такі вади Закон України № 3320-ІХ, а саме невідповідність законодавчих положень критерію якості¹⁸ дає підстави для визнання його неконституційним¹⁹, вже відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 7-р/2018.

¹⁶ Грицай, С. О. (2023b). Порівняльна характеристика правових засад оподаткування віртуальних активів в Україні: До їх легалізації та законодавчі перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України*, 30(4), 197–227. doi: 10.31359/1993-0909-2023-30-4-197.

¹⁷ Грицай, С. О. (2007). Економічний аналіз промислового садівництва. *Таврійський науковий вісник, Херсон*, (54), 224–236.

¹⁸ Hrytsai, S. (2022a). Classification of elements of the latest digital financial technology. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*, 1(2), 1–15. doi: 10.46299/j.isjpp.20220102.1.

¹⁹ Hrytsai, S. (2022b). The place of virtual assets in the structure of digital financial technology. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*, 1(3), 34–48. doi: 10.46299/j.isjmef.20220103.3.